

Uutta tietoa Porkkalan vuokra-ajasta

Jarmo Nieminen (toim.), Porkkala – I händelsernas centrum. Krigshistoriska institutionen vid Försvarshögskolan publikationsserie 2 nummer 11, Helsingfors, Försvarshögskolan 2008. 192 s.

■ *Porkkala – I händelsernas centrum* on käännös ja laajennettu laitos vuonna 2007 ilmestyneestä teoksesta *Porkkala – Tapatumien keskellä*. Tammikuussa 2006 oli kulunut tasan 50 vuotta Porkkalan vuokra-alueen palauttamisesta, mitä juhlistettiin monin tavoin sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Suomenkielinen teos oli varsin läheisesti yhteyttä Valtioneuvoston asian tiimoilta tammikuussa 2006 järjestämään juhlaseminaariin ja seminaarissa pidettyihin esi-

telmiin. Ruotsinkieliseen versioon on sen sijaan otettu mukaan uusia, asiaa syventäviä artikkeleita.

Teoksen alussa on pääministeri Matti Vanhasen Porkkalan palautuksen 50-vuotisjuhlassa pitämä puhe, ja silloisen puolustusministerin Seppo Kääriäisen puhe Valtioneuvoston juhlaseminaarissa. Lukijalle syntyy vaikutelma, että kirjassa käsitellään vain Porkkalan vuokra-aikaa, niin kutsuttua parenteesia, ja vuokra-alueen palautukseen liittyviä tapahtumia. Kirja kattaa kuitenkin Porkkalan alueen historiaa huomattavasti pidemmältä aikajaksolta. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen johtaja Jarmo Nieminen kuvaa alueen historiaa aina kivikauden asutuksesta Suomen ja Neuvostoliiton välirauhasopimuksen koviin ehtoihin.

Painopiste on kuitenkin selvästi 1900-luvun tapahtumissa. Vuokra-aikaa 1944–56 käsitelläänkin kiitettävän monesta eri näkökulmasta. Välirauhasopimuksessa Porkkalan vuokra-ajaksi määrättiin 50 vuotta. Vuokra-aika olisi siis päättynyt vasta 1994, elleivät suotuisat kansainväliset suhdanteet ja suojasää Suomen ja Neuvostoliiton suhteissa olisi johtanut toisenlaiseen tapahtumien kulkuun. Porkkalan vuokra-alueesta, joka oli eräänlainen maantieteellinen parenteesi Espoon ja Inkoon välissä, tuli myös ajallisesti parenteesi, kun vuokra-aika jäi noin 12 vuoteen.

Neuvostoliiton Porkkalan sotilastukikohta oli ”tykinkantaman päässä” Helsingistä, ja sotilastukikohta piti, kuten dosentti Jari Leskinen artikkelissaan toteaa, ”ladatun pistoo-

lin piippua Suomen pääkaupungin ohimolla”. Tämä hyvinkin konkreettinen uhka Suomen valtiolliselle itsenäisyydelle oli samalla muistutus hävitystä sodasta ja Neuvostoliiton jatkuvasta läsnäolosta Suomen alueella. Tämän ohella voi vain kuvitella sotilastukikohdan psykologista merkitystä, miten se jo pelkällä olemassaolollaan on vaikuttanut silloiseen poliittiseen päätöksentekoon ja turvallisuuspoliittisiin linjauksiin.

Uuteen tilanteeseen ja uuteen rajaan oli vaikea sopeutua. Tilannetta kuvaa hyvin Leskisen artikkelissa kuvatut tahattomat (tai tahalliset) rajanylitykset. Varsinkin purjehdijoille sattui silloin tällöin luvattomia rajanylityksiä, kun uuden rajan tarkkaa sijaintia ei tunnettu tai sääolosuhteista johtuen oli välttämätöntä hakea suojaa läheltä rannikkoa, jolloin jouduttiin Porkkalan alueelle. Luvattomista rajanylityksistä seurauksena saattoi olla jopa vankeustuomio Siperian työleirille, jolta matkalta muutama suomalainen jäi palaamatta.

Välirauhasopimuksen ehdot olivat shokki alueen asukkaille. Kymmenessä päivässä heidän oli korjattava syksyn sato, koottava yhteen lapsensa, eläimensä, välttämättömimmät tavaransa ja jätettävä kotinsa venäläisssotilaille. Sota oli vienyt rintamalla isät ja pojat. Surusta ei ollut vielä toivuttu kun vihollinen halusi viedä loputkin: kodin ja pellot. Ulko-ovet jätettiin lukitsematta, siinä toivossa etteivät alueen uudet asukkaat ainakaan ensitöikseen olisi rikkoneet ovia ja ikkunoita päästäkseen sisään.

Kun suomalaiset 12 vuotta myöhemmin tulivat takaisin ja näkivät tuhon jäljet, toimenpide tuntui naurettavalta: jos mökki vielä seiso pystyssä, siitä oli revitty irti ja poltettu kaikki poltettavaksi kelpaava, seiiniä ja välikattoja myöten.

Alueen palautuksen jälkeen ongelmat jatkuivat. Kenellä oli henkisiä ja fyysisiä voimia palata, rakentaa uudelleen talot, raivata pellot, kunnostaa tiet ja kaivaa ojat? Ketkä jaksoivat katsoa tuhoa, surra menetettyä työtä, purra hampaat yhteen ja alkaa alusta? Harvemmin muistetaan niitä, jotka päättivät olla palaamatta, niitä jotka eivät halunneet, voineet tai jaksaneet palata. Aihe on tietenkin jossain määrin arka ja kirjassa tätä aihetta käsitelläänkin suurimmaksi osaksi tilastollisten tietojen avulla.

Kirkkonummen historiaa laajasti tutkinut Martti Favorin kirjoittaa harmittavan lyhyesti Porkkalan vuokraudesta paikallisesta näkökulmasta. Henkilökohtaisesti olisin mielelläni lukenut aiheesta syvällisemmän analyysin. Tosin Favorinin toinen artikkeli vuokra-alueen historiasta ja kehityksestä palautuksen jälkeen avaa monia mielenkiintoisia näkökulmia. Alueen kehitys parenteesin jälkeen olisi mainio vertailevan tutkimuksen aihe; sen kehitystä voisi verrata muihin palautettujen alueiden vastaavaan kehitykseen, sekä Suomessa että muualla.

Uuteen laitokseen on otettu mukaan kolme neuvostonäkökulmaa. Konstantin Strelbitskij (Moskovan Laivastohistoriallisen klubin puheenjohtaja) ja Leonid Amirhanov (merihistoriallisen Tsitadel-aikakausleh-

den päätoimittaja Pietarissa) kuvaavat elämää Porkkalan tukikohdassa. Diplomi-insinööri Carl-Fredrik Geust on venäjänkielisten lähteiden pohjalta kirjoittanut muun muassa neuvostoliittolaisen kirjeenvaihtajan Vladimir Rudnyjn kahdesta reportaasimatkasta Porkkalan alueelle. Geust vastaa myös yhdessä Kaj Wallanderin kanssa korkeatasoisesta käännöksestä ruotsiksi. Uutta kirjassa on myös Antero Uiton artikkeli rajanvedosta ja alueen kartoittamisesta luovutuksen ja palautuksen yhteydessä.

Teoksen jännittäväntä luetavaa on ehdottomasti Kimmo Rentolan artikkeli Neuvostoliiton tiedustelusta parenteesin aikana. Rentola antaa kiehtovan kuvan Porkkalan vuokraajan tiedostelu- ja vakoilutoiminnasta ja kertoo miten Porvoontien varrelta käytiin nou-tamassa salaisia paketteja ja salamyhkäisiä miehiä reppuineen.

Kirjan arvokkain anti on rikas ja monipuolinen kuva- ja kartta -aineisto. Aiheen draamaattikkaa alleviivaa loppuun ajateltu graafinen suunnittelu ja toteutus, jossa ei ole kaihdettu voimakkaita värejä ja eloisuutta antavia pieniä yksityiskohtia. Arvokas kartta-aineisto tulee paremmin esille uudessa laitoksessa, ja entiset synkänmustat sisäkannet ovatkin vaihtuneet aihetta hyvin valaiseviin karttoihin.

Porkkala-kirja erottuu edukseen merkkivuosisikirjojen joukosta. Porkkalan sotilastukikohdasta, alueen evakuoinnista ja palautuksesta on kirjoitettu laajasti ennenkin, ja asialla ovat olleet osittain samat tutkijat kuin tässä teoksessa.

Vuonna 2001 julkaistu Jari Leskisen ja Pekka Silvastin *Suljettu aika – Porkkala Neuvostoliiton sotilaallisena tukikohtana vuosina 1944–1956* on viime vuosien Porkkala -aiheisista kirjoista ehkä perusteellisin ja ehdottomasti eniten lukemisen arvoinen.

Nyt arvosteltu teos on luultavasti suunnattu ensi sijassa sotahistorioitsijoille ja sotahistoriasta kiinnostuneille, mutta myös asetekniikasta, tykkien kantomatkoista ja teknisistä tiedoista vähemmän kiinnostuneet lukijat löytävät kirjasta mielenkiintoisia teemoja. Minulle ei täysin avautunut se, miksi Kirkkonummen ja ympäröivän alueen kivikauden historia on kirjan teemojen joukossa, mutta en antanut tämän häiritä muilta osin hyvin nauttettavaa lukuelämystä.

Maren Jonasson